

12815185

89

Särtryck

ur

Svensk teologisk

kvartalskrift

KARL BARTH: *Die protestantische Theologie im 19. Jahrhundert, ihre Vorgeschichte und ihre Geschichte*, 611 sid. Evangelischer Verlag, Zollikon-Zürich 1947. Pris schw. fr. 27: —.

Det egna systemet är ett gammalt ideal, som särskilt omfattats av tyska professorer i teologi och filosofi. Den sanna tillfredsställelsen känner man först,

när man sitter i sitt självtimrade hus, sade en gång en tysk filosofiprofessor. Barth, som gärna uttrycker sig en smula patetiskt, avser ungefär detsamma, när han talar om det berusande ögonblick, då man efter ett långt liv i vetenskapens tjänst menar sig ha kommit därhän, att man fattar, hur det egentligen förhåller sig med teologiens sfinx. Inte ett mer eller mindre betydelsefullt bidrag till de gemensamma problemens lösning, utan ett eget system; inte en försiktigt vågad hypotes, som kan tjäna till att belysa sekelgamla teologiska principfrågor, utan en allomfattande syn, en egen teologi. Man frågar sig, vad den som framträder med sådana aspirationer kan ha för intresse av ett förflutet århundrades tänkande, och hur det går, när han skall framställa dess historia.

Det intresse, som Barth visar för 1800-talets teologi och för dess förhistoria, synes bestå i intresset att teckna en effektiv bakgrund för den egna åskådningen. Själv säger han visserligen något annat i det inledande kapitlet av sin bok. Han vänder sig mot det oberättigade förakt för 1800-talets teologi, som han finner vara alltför vanligt i modern teologi. Han talar om hur den nutida teologen står på samma plan som sina teologiska fäder och förfäder. Han ställer upp som sitt program att förstå föregångarna från deras egna förutsättningar och att själv dra lärdom av dem. Han gör sig överhuvud till tolk för en vidsynt och förståelsefull uppskattning av det gångna århundradets teologiska tänkande. Men man bör inte låta förvirra sig av denna Barths programförklaring. Den är helt visst uppriktigt menad, men hela boken talar i sak ett annat språk än inledningen. Om ock tonfallen äro lena, präglas framställningen på det hela taget av en tämligen överlägsen och negativ inställning till den period och de teologer och filosofer som behandlas. Barth synes vara alltför medveten om hur rätt han själv har och hur fel den tid han betraktar hade för att kunna fullfölja sitt program och skriva en verklig idéhistorisk framställning av 1800-talets teologiska tänkande.

Barth sitter i stället på verandan till sitt självtimrade hus och kåserar över de tänkare och tänkesätt som falla inom hans synkrets, då han blickar ut över de två senast förflutna århundradena. Och för den som släpper kravet på uppvisade historiska sammanhang och klart preciserade tankegångar är han högst underhållande att lyssna till. Med en vid synkrets behärskar han suveränt och en smula självsvåldigt stora områden, och med den största lätthet finner han slående uttryck och träffande bilder. Man har visserligen en känsla av att han begagnar alldeles för många ord, och exemplen tynga stundom framställningen. Likväl är det på det hela taget en mycket rolig bok, som förmedlar något av det muntliga föredragets friskhet och uttrycksglädje. Också är det två föreläsningsserier, bägge f. ö. ofullbordade, som ligga till grund för boken.

Av de båda föreläsningsserierna är den första, i boken kallad »förhistoria», den längsta. Det är en kulturfilosofisk framställning, som inledes med en karakteristik av upplysningen och av teologiens ställning under 1700-talet. Över Rousseau, Lessing, Kant, Herder och Novalis följes sedan romantikens utveckling ur upplysningen fram till Hegel. Enligt den ursprungliga planen skulle framställningen fått sin avslutning i ett kapitel om Goethe, men detta har aldrig blivit skrivet; Barth överlämnar åt läsaren att själv fundera ut, hur det skulle

gestaltat sig. I den andra, något kortare serien, som kallas »historia» i boken, presenterar Barth en kavalkad, som till övervägande delen består av tyska professorer i teologi, från Schleiermacher till Ritschl. Även denna serie är oavslutad. Den skulle ha sträckt sig fram till Troeltsch och hans samtida, d. v. s. till Barths omedelbara föregångare, men Ritschl står nu som den siste i raden. Som ett exempel på proportionerna i boken kan nämnas, att sju sidor ägnas åt Ritschl, medan framställningen av Rousseau sträcker sig över mellan femtio och sextio sidor, och att ungefär lika stor uppmärksamhet ägnas åt såväl Kant som Novalis och Hegel som åt Schleiermacher. Barths intressen äro på intet sätt trångt fackteologiska.

Det kåserande framställningssättet och de två delarnas ofullbordade karaktär i förening med det rätt lösa sammanhanget dem emellan gör det svårt att fånga framställningens samlande synpunkter. Vad det hela går ut på tycks vara ungefär följande.

Det grundläggande draget i 1700-talet finner Barth vara ett människans självförtroende och en hennes självtillräcklighet, vari hon tillskriver sig själv och sin förmåga en absolut och oinskränkt betydelse. Detta kom till uttryck i en suveränt gestaltande och formande verksamhet på kulturens alla områden. I en snabb överblick över 1700-talets kulturliv, en översikt i vilken Barths mångsidiga orientering och spirituella framställningskonst komma till sin fulla rätt, söker han visa, hur denna inställning avspeglar sig i politiken och samhällstänkandet, i arkitekturen och moderna, i förhållandet till naturen och historien, i den pedagogiska inställningen och i föreningslivet, i musiken samt i filosofien, där han i Leibniz och dennes monadlära ser det mest typiska uttrycket för 1700-talsmänniskans självtillräcklighet. I den följande utvecklingen lägger Barth naturligt nog stor vikt vid Rousseau. Han ser i honom ursprunget till en inställning, i vilken den för 1700-talet karakteristiska inställningen visserligen är övervunnen, men övervunnen genom att självtillräckligheten blivit driven till sin spets i frihetskänsla och självförsjunkenhet. Kulmen på upplysningens och romantikens utveckling utgöres enligt Barth av Goethe, och meningen hade väl varit att i det oskrivna kapitlet om Goethe framställa honom som »das vollkommene Welt-kind».

Vad religionen och teologien beträffar medförde 1700-talsinställningen enligt Barth en humanisering av kristendomen, som framför allt tog sig uttryck däri, att kyrkan definitivt förstatligades och att kristendomen blev förborgerligad, moralistisk och intellektualistisk, samtidigt som den förinnerligades och fick en individualistisk prägel. Och därmed äro, menar Barth, de faktorer givna, som å ena sidan behärskat hela den följande utvecklingen fram till Ritschl, om inte längre, men som å andra sidan genomgående hindrat teologerna under 1800-talet att komma till rätta med kristendomen, sådan den enligt Barth i själva verket är beskaffad och enligt hans uppfattning också framställdes av reformatorerna. Med dessa synpunkter såsom ledande låter Barth sedan raden av de tyska teologiprofessorerna passera revy i en serie relativt fristående små monografier.

De synpunkter, som Barth lägger till grund för behandlingen och bedöm-

ningen av sitt material, äro skäligen summariskt fattade och föga preciserade. Det är därför svårt att ta ställning till dem. Allmänt sett ter det sig dock inte fullt befogat och inte heller särskilt fruktbart att betrakta dessa teologer och filosofer på 1700- och 1800-talet som på det hela taget vilseförda och fångna i antropocentriska tänkesätt. Riktigare förefaller det vara att betrakta dem, som om de var och en på sitt sätt men också i anslutning till varandra i en relativt enhetlig tradition hade framlagt tänkvärda lösningsförsök till en mångfald teologiska och filosofiska problem, vilka blivit ställda men icke lösta genom reformatörerna och vilka alltjämt på intet sätt äro definitivt lösta. Barth framlägger inte sin egen ståndpunkt i denna bok, utan förutsätter den. Men de antydningar han ger liksom även den tribut han betalar åt den av honom blott endels begripne Hegel — den ende som han egentligen visar någon respekt för — komma läsaren att sätta ifråga, om Barth i grund och botten själv är så helt oberoende av den problematik han menar sig vara höjd över. I varje fall känner man efter studiet av Barths framställning ett rätt starkt behov av en djupare inblick i den ifrågavarande traditionen inklusive Barths egen åskådning, en analys av dess filosofiska förutsättningar och dess såväl systematiska som historiska sammanhang. Som en framställning av den protestantiska teologiens historia under 1800-talet har Barths bok otvivelaktigt sina brister, vilket dock ingalunda utesluter, att den är en stimulerande och rolig bok, som bär vittne om sin upphovsmans utan gensägelse stora format.

SVEN EDVARD RODHE.